

הישיבה השישים

ביום הרביעי, כ"ט בשבט תשכ"ד, בשעות 5.15 — 7.15 אחה"צ, בבית האקדמיה בירושלים

הנוכחים: החברים האדונים בלאו, בן־חיים, בן־נון, בנעט, ברגרין, גרינברג, ייבין, סדן, קוטשר, רבין, שירמן, שלי.

החברים היועצים האדונים בורלא, דיקמן, לייבל, מורג, מלצר, פרסמן, המזכירים המדעיים האדונים איתן, אסטרמן, דותן, מדן, סומך.

הצטדקו על היעדרם: הגב' גרבל והאדונים אורבך, אירמאי, מלמד, עגנון, פרץ. האדונים אברמסון, ולנשטיין, יינון, מירסקי, ריבלין בחו"ל.

סדר־היום: א. דיון בהצעות ועדת הכתיב

ב. שמות העופות

ג. מונחי כדור־יעף

ד. מילואים למונחי הנדסת הקרקע ולמונחי הביוב.

א. הא' בן־חיים: אנו מתחילים את הישיבה השנייה. לפי סדר היום עלינו לדון בשאלת הכתיב. מליאת האקדמיה בישיבתה החמישים ושלוש ביום י"ב בטבת תשכ"ג בחרה בוועדה והטילה עליה לעיין בהצעות לחיקון הכתיב העברי ולהביא לפני המליאה הצעה לדיון ולאישור. חברי הוועדה הם האדונים בלאו, בן־חיים, בן־נון, ברגרין, סדן ושלי, ומזכירה הא' מדן, המליאה אף הסמיכה את הוועדה לספח אליה את נציגי משרד החינוך והתרבות.

הוועדה הסכימה בישיבתה הראשונה בכ"ב בניסן תשכ"ג, כי יוזמנו נציגי משרד החינוך והתרבות לישיבותיה רק לאחר שיימצא יסוד לעבודה סדירה. באותה ישיבה ובישיבות נוספות בקיץ תשכ"ג ובתחילת שנת תשכ"ד ביררה וליבנה הוועדה את עיקרי השיטות המוצעות, ומגמתה הייתה להגיע לעיקרון מוסכם, שיוכל לשמש יסוד וקו מנחה לעבודתה. נעשו ניסיונות להגיע לעקרונות מוסכמים, אולם בסופם נתגבשו חמש הצעות שונות, נוספות על ההצעה שהוגשה למליאה ביום ד' בניסן תשכ"ב, ובעליהן לא יכלו לבוא לידי הסכם על איחודן להצעה אחת. שתהא ראויה לבוא לדיון ביחד עם נציגי משרד החינוך והתרבות כדי להגיש לבסוף למליאה האקדמיה.

ההצעות הנוספות הן:

1. האקדמיה מחליטה על עיקרון הניקוד כעל שיטת הכתיב הרשמית, המחייב את כל המוסדות הממלכתיים והציבוריים. על האקדמיה להתקשר עם הגורמים הנאותים בדבר הביצוע לשלבי ולצרכיו.
2. כנ"ל (אגב הקלות ושכלולים אחדים), אלא שנוסף על כך תעבד האקדמיה הצעה של כתיב בלתי־מנוקד. מתוך הנחה, ששני הכתיבים ישמשו כל אחד במקומו.
3. כתיב אחד בשתי מהדורות: מהדורת הניקוד השלם, המקובל, במקום שזה אפשרי, ומהדורת ניקוד עממי, במקום שאין זה אפשרי¹.

1. הדגמה להצעה 3:

מְתַבָּר, שְׁבִמְקוּמֹת מְסִימִים בְּאָרֶץ, בְּהֵם אֵי־אֶפְשָׁר לְהַעֲסִיק רוֹפְאִים יְלָדִים בְּגִלְל מְחֹסֵר בְּרוֹפְאִים אוּ כֵּן שְׁמִסְפֵּר הַיְלָדִים שֶׁם מוֹעֵט, מִפְּקַח הַרוֹפֵא הַכִּלְי עַל הַיְלָד מִמֶּשׁ מִיּוֹם שֶׁהוּבָא הַבֵּיתָה מִבֵּית הַחֹלִים אַחֲרֵי הַלְיָדָה. בְּבֵאֵר שְׁבַע, לְמַשָּׁל, הַנְּהַנָּה כְּבָר מְרֹאֵשׁ שֵׁטָה שֶׁל רוֹפֵא מְשֻׁפָּחָה לְכָל הַיְלָדִים וְרוֹפֵא יְלָדִים מְשֻׁמֵּשׁ שֶׁם רַק יוֹעֵץ.

(הקו הדומה למתג משמש כסימן לקמץ הקטן).

4. האקדמיה תחליט על הניקוד כעל שיטת הכתיב הרשמית, המחייבת את המוסדות הממלכתיים והציבוריים וכל מוסדות החינוך והתרבות — בהקלות טכניות מסוימות, שאינן פוגעות ביסודי הדקדוק. כל ספרי הלימוד, מביה"ס היסודי ועד התיכון, יהיו מנוקדים בניקוד המקובל.¹

5. פישוט תהליכי הכתיב חסר-הניקוד, כפי שנוסחו בכללי ועד הלשון. את הכתיב המנוקד יש להשאיר בתחומי שימושו הקיים היום או להרחיב את שימושו לגבי ספרי הלימוד.

לפני חברי האקדמיה נתונות אפוא הצעתה של הוועדה, שנתפרסמה בזיכרונות האקדמיה ט, עמ' 74, וחמש ההצעות הרשומות לעיל, והן מובאות לדיונה של המליאה.

הא' ברגרין : אני מציע להגביל את זמן המתווכחים.

הא' בן-חיים : לעת עתה לא נגביל את הזמן. אנו מבקשים, שיתחשבו המתווכחים, שכבר דובר בכך הרבה.

הא' מדן : לאחר שנתנסינו במשך חדשים אחדים בוועדה החדשה הזאת, ולאחר שקדם לה הוויכוח במליאה והסערה בעיתונות, נדמה לי, שהמסקנה המעשית צריכה להיות, שעלינו — כפי שאומרים בעברית יפה — "להכניס את העניין למקרר", כיוון שדעת חברי האקדמיה עדיין איננה בשלה לטיפול בשאלה הזאת, כדי להסיק מסקנה מעשית. ועוד : האקדמיה איננה כאן בעל הבית היחיד למה שיתקבל. המורים ומשרד החינוך וכל הכותב עברית אף הם מעין "בעלי בתים" לעניין זה. ואינו דומה עניין זה לשאר העניינים שלנו. שאם אנו מחליטים על המונחים המקצועיים, הרי אותם גופים מקצועיים הנוגעים בדבר מפיצים ומשרישים למחר את קביעותינו. מה שאין כן הכתיב. הצרכנים לכתיב הם כל יהודי שכותב, כלומר יש כאן ויכוח עם קהל צרכנים גדול. ואם דעתנו אינה מסוגלת להיות מגובשת מבחינה מעשית, לא נוכל לבוא אל הציבור בניסיון של החלטה. אם כן, הצעתי היא : האקדמיה דוחה כל עיסוק בבעית תיקון הכתיב בזמן הקרוב.

עוד זאת אעיר : אין זו דעתי בלבד. נשיא האקדמיה, פרוס' טור-סיני, ביקש ממני, שאמסור למליאה, שזו אף דעתו שלו. אף מר הזו סבור ככה.

הא' רבין : אני מציע, שלא נתווכח על השיטות, כי זהו ויכוח אחר לגמרי, ויש הרבה להעיר. דומה לי, שהוועדה לא נהגה כהלכה ; במקום הצעות מנוסחות בכללים ניתנו לנו הדגמות, שמהן צריך לנחש, מה השיטה. משום כבודה של האקדמיה היה צריך לתת מערכת כללים.

אבל הדבר העיקרי, הדבר המשותף לרוב ההצעות, הוא שמציעים לאקדמיה את הניקוד כפתרון לשאלות הכתיב.

כל ניקוד יש לו אותן בעיות טכניות. אינני מאמין, שע"י השמטת הדגשים וההטפים תיפתר הבעיה הטכנית. מי שיפתור את הבעיה לגבי עשרה סימנים, יכול לפתור אותה לגבי כולם. המשותף לרוב ההצעות היא הדרישה, שאינו צורה של ניקוד תוכרוז כנורמה בכתיב. עלינו להבין, מה משמעות דרישה זו. אם תתקבל, ותהיה לחוק, לא רק כל ספר ועיתון

1. הדגמה להצעה 4 :

מתְּבַרְר, שְׁבַמְקוּמוֹת מְסוּיָמִים בָּהֶם אֵי אֶפְשָׁר לְהַעֲסִיק רוֹפְאִים יְלָדִים בְּגִלְל מְחֻסָּר בְּרוּפְאִים אוּ כִּיּוֹן שְׁמֻסְפֵּר הֵילָדִים שֶׁם מוֹעֵט, מִפְקָח הַרוֹפֵא הַכִּלְלִי עַל הַיֶּלֶד מִמֶּשׁ מִיּוֹם שְׁהוֹבֵא הַבֵּיתָהּ מִבֵּית הַחֹלִים אַחֲרֵי הַלֵּידָה. בְּבֹאֵר שְׁבַע, לְמִשְׁל, הוֹנֵהגָה כְּבָר מְרֵאשׁ שִׁטָּה שֶׁל רוֹפֵא מְשַׁפָּח לְכָל הַגִּילִים וְרוֹפֵא יְלָדִים מְשַׁמֵּשׁ שֶׁם רַק יוֹעֵץ.

יודפסו בניקוד מלא, אלא שכל תלמיד בבית-הספר יחויב משנתו הראשונה עד האחרונה לנקד, ואפילו הממשלה לא תקבל מכתב, אם לא יהיה מנוקד. דומה לי, שאם נחליט דבר כזה, אין אנו מחליטים על דבר בלשון בלבד, אלא על עניין של מדיניות-תרבות בכלל, ואנחנו חורגים מתחום סמכותנו. אין אנו יכולים להחליט, אם נכון לכתוב בניקוד או בלעדיו. אנו נותנים פשוט עצה, איך לשפר את מצב הלשון. אנו יכולים להציע, אבל הצעה כזאת אינה יכולה להיות חתומה, כשאר החלטותינו, על-ידי שר החינוך בלבד. זוהי החלטה, שתעלה למדינה במיליונים, והיא תהפוך את כל הסדרים הנהוגים. על דבר כזה צריכה להחליט הכנסת ולא אנחנו.

הא' בן-חיים: האקדמיה — בתחום סמכותה לקבוע, מה הדרך הנכונה.

הא' לייבל: אי אפשר להנהיג את הכתיב המנוקד בלבד. ישנה ספרות בלתי מנוקדת גדולה כל כך, יש נימוקים לכתיבה מהירה, שאין הכותב יכול לנקד אותה שעה. כבר דיברתי בזכות הניקוד כיסוד הכתיב העברי, אבל היום, אם ננהיג כתיב מנוקד בלבד, יהיו כאלה שלא ידעו כתיב לא-מנוקד.

יש ללמד ניקוד מלא, ובסוף רק חלקי — במקום שיש חשש, שהדברים לא יובנו. דקדוק ילמדו על המנוקד. ואין לומר, שבית-הספר התיכון עד סיומו ינהג רק בניקוד. אנו מוכרחים להשאיר את החופש הזה לכותב בכתב לא-מנוקד, כשהניקוד משמש לו יסוד.

אני מאמין שבאמצעים בין-לאומיים אפשר להתקין מכונה, שתסדר לנו את כל הניקוד כמות שהוא. אין ספק, שזה נחוץ למיליוני בני אדם, בשביל סינים, יפנים, ערבים, שהדבר נחוץ להם ממש כמונו. נחוץ שהממשלה תוציא חוק, ששום דבר המופיע בציבור, בחלון ראווה, בכתובת פומבית ובכרזות גדולות, לא יופיע בלי ניקוד. עוד בראשית המדינה דיברתי עם אישים שונים בעניין זה, והובטח לי, שמתפלים בדבר. אולם עד עכשיו לא נעשה כלום. הרי הדבר חשוב ביותר, כדי לקרב את העברית להמונים, לעולה החדש. לציבור הרחב. חוק זה האקדמיה צריכה להיות יוזמתו.

הא' ייבין: הוציא מפי מלים מר מדן בפתיחתו. אני חושב, שבמצב הדברים הנוכחי לא נגיע לידי שום פתרון. לדעתי, עלינו לומר בבירור, שגם בקרב האקדמיה לא יכולנו להגיע לכלל החלטה. אבל יש תוספת — נזכור מה שאמרו באי כוח המורים: הם מוכנים לקבל כל דבר, אבל בתנאי שלא יצטרכו ללמד שני כתיבים, והם מבקשים, שנחליט שיהיה ניקוד. אם נחליט כתיב כפול — יתנגדו המורים.

אם אנחנו מניחים את המצב כמות שהוא, פירושו שאנחנו מקבלים אותן ההחלטות, שקיבל ועד הלשון בעניין הכתיב חסר הניקוד. צריך לתת גושפנקה לכך, ולא להניח מצב של "כתיב חסר ניקוד, שבו איש הישר בעיניו יעשה".

הא' בן-חיים: מה בדבר בית-הספר?

הא' ייבין: לא נשתלט על המורים, אם לא נקבל דעתם. מה שיכולים לעשות — זהו להשליט סדר מסוים במצב של היום, וכדאי לשוב ולאשר את החלטות ועד הלשון.

הא' מלצר: ההצעה הראשונה, המכירה רק בכתיב המנוקד, איננה טובה. יש להודות בכך, שיש שני מיני כתיב. ההצעה השנייה, השלישית והרביעית אינן טובות, כי יש לנו שני מיני כתיב, ואלה באות להנהיג שלישי, והיו לנו כתיב מנוקד, בלתי מנוקד ומנוקד-למחצה. ואין אנו צריכים לכתיב שלישי. מה שדרוש לנו הרי זה להקטין את המרחק הגדול מאוד שבין הכתיב המנוקד ובין הכתיב הבלתי-מנוקד, שיהיה הכתיב המנוקד מלא יותר, כגון כל

מקום שיש בו עכשיו קבוץ, יהיה בו שורק, עם וי"ו. דרישת המורים היא שתמונת המלה לא תשתנה, וזאת היא דרישה צודקת. כנגד זה בכתיב הבלתי־מנוקד צריך לנצל את האותיות המנוקדות השכיחות בכל מכוונת־סידור רגילה, עד שתבוא המכונה האלקטרונית, כלומר יש לשאוף לכך, שהכתיב המנוקד יהיה קצת יותר מלא, והבלתי־מנוקד יהיה בו אותו מינימום ניקוד שיש במכונה, כדי למנוע ריבוי מיותר של וי"וין ויו"דין.

הא' בן־נן: עלינו לדעת, מה אנו רוצים להשיג בדיון הזה. אם לדון בשאלת הכתיב לגופה, צריך להיכנס לוויכוח מעמיק, רציני וארוך, וצריך לפרט ולנמק את יתרונותיה וחסרונותיה של כל הצעה, ולשם כך יש לקבוע ישיבת מליאה לדיון שקט וממושך, ולא בבהילות ובחיפזון נוכל לצאת ידי חובתנו כדי להחליט החלטה כל שהיא.

או שמא כפי שאמר הא' מדן — ברצוננו "להכניס את השאלה כולה למקרה"? אם אנו חושבים, שהאקדמיה אינה מוסמכת להחליט, כי אז צריך לגנוז את הכול, אף לא היה צריך להתחיל בכך. אך אין זו דעתי. אם אנו סבורים, שהאקדמיה אינה יכולה להחליט לבדה — יש לצרף אליה חכמים מתחומים אחרים (כגון המורים) או להביא את השאלה לפני פורום אחר. נחליט קודם כול, מה אנו רוצים עקרונית.

הא' בן־חיים: ברור, מה אנו, כלומר הוועדה, רוצים. אנו רוצים החלטה עקרונית של המליאה על הדרך בתיקון הכתיב. נתברר, שאין בוועדה הסכמה על דרך אחת. יש שש הצעות לשישה חברים. ולפיכך לא יכלה הוועדה להמשיך בתפקידה. אנו עומדים בוויכוח שלוש שנים, ולכך אי אפשר לקרוא דיון בהול וחפוז.

הא' בן־נן: אי אפשר להתחיל בדיון מתוך חיפזון. אני מציע להקדיש לשאלת הכתיב דיון נרחב במליאה על יסוד ההצעות שהוגשו (ושתוגשנה מחדש בהנמקות ובפירוט הכלליים, למען יעינו בהם החברים לפני הדיון במליאה). מן הראוי שבדיון זה ישותפו גם נציגי המורים או גופים אחרים, שהאקדמיה תחליט עליהם.

הא' קוטשר: אני מצטרף לאותם החברים, שרואים בזה כישלון הוועדה. אני סבור, שאין מקום לדון בהצעות. יש ארצות, שאם חבר מושבעים שם אינו מגיע להסכם, פוטרם אותו ומרכיבים חבר חדש. אני מציע, שהמליאה תחליט להרכיב ועדה חדשה. עלינו לשקול את דברי הא' רבין ואחרים. האקדמיה עוסקת גם בפוליטיקה של הלשון. עלינו לחתור לקראת האפשרי, ואנו חייבים לדעת, מה ניתן להשיג. יש להתחיל, לפי דעתי, הכול מחדש. אני זוכר את הוויכוחים, והם עשו עליי רושם רב.

הועלתה הדרישה להנהיג שינויים בכתיב, אך לא נערך כל מחקר יסודי על הבעיה, היינו באיזו מידה הכתיב הנהוג עשוי להכשיל את כותביו ואת קוראיו. והדרישה עלתה אפוא על בסיס אימפרסיוניסטי. צריך להיפגש עם המומחים לדבר. ינסו נא שיטות שונות בכיתות ניסיון במשך שנים אחדות. לפי שעה, באין מחקרים וניסויים, כל הדעות רהיזן בגדר התרשמיות גרידא.

אשר להצעה הדורשת ניקוד מלא: תהיה תמיד ספרות מסוג מסוים, שלא תיכנע לדרישה זו (התלמוד לא מנוקד). ובכך, לעולם נעמוד לפני שתי שיטות.

על כן אני מציע: א) המליאה תחליט, שאין לדון בהצעות שהובאו — העובדה של חמש הצעות מוכיחה, שאין במה לדון; ב) שהמליאה תרכיב ועדה חדשה מאנשים חדשים לגמרי. הוועדה תשתדל לברר, אם יש כאן מקום לניסויים ולמחקרים. רק על בסיס זה יהיה לנו מושג, למה אנו יכולים לצפות, אם נגשים שיטה א', ב', ג'. וכאן יש פתחון פה כלפי שותפינו המורים: עליהם להיות גם שותפים למחקר. כמובן, זה עלול לימשך שנים. אבל

אם היכינו עד היום, נוכל לחכות עוד ששבע שנים. אני מצטרף לדעתו של הא' בן-נון: היום אין להיכנס לדיון, כי אין הצעה של ועדה, ואני מציע: (א) ועדה חדשה; (ב) שיטות חדשות.

הא' בן-חיים: אומר הא' קוטשר, שלא היה מחקר בשאלת הכתיב. במשך למעלה משלושים שנה עוסקים אנשי לשון ואנשי חינוך בעניין זה. ילין ואחרים ישבו בוועדות. במשך שנים נצטבר ניסיון גדול. לא נמצאה הדרך — זה נכון. אבל לומר, שלא נחקר הדבר — זה עוול לכל החברים שעסקו בכך. לעצם העניין — הצעתו של הא' קוטשר היא נוספת על הצעות הוועדה, שתעמודנה להכרעה במליאה.

הא' סדן: לאחר דברי הא' מדן וייבין, שהצד השווה שבהצעתם היא חזרה על הצעות של הא' הזו, לדחות את הדיון בכתיב, משום שהשעה אינה כשרה ובשלה לכך, הרי דבריי אינם אלא כעין הדיבור אל הפרוטוקול. אך לפי שעה, שהדיבור אל הפרוטוקול חובה גם הוא, אומר, כי לא יועילונו כל מיני ההשתמטות שלנו מחודה של השאלה, שאי אפשר שתִּרְפָּה ממנו גם אם אנו נִרְפָּה ממנה. והשאלה היא: כיצד פודין את לשוננו מהיותה מערכה של חידות, ולהיותה כדרך לשונותיהם החיות של המתוקנים שבעמים. התשובה הברורה, שניתנה לכך היא כפולה; האחת, והיא ברוח תולדת לשוננו ומסורתה, שיטת הניקוד השלם; ואחרת, והיא שלא ברוחה ושלא במסורתה, שיטת הכתיב הלאטיני. כל שאר השיטות אינן אלא פאליאטיב, המרפא את השבר הזה לשליש ולרביעי. ודאי שהדין עם הא' רבין, שראה את רוחק־העניין, לאמור שההצעות שהובאו לפניכם (ואוסיף: בייחוד ההצעה של הניקוד השלם, שהייתי בוועדה פרקליט לה), כמותן כמהפכה, ולטעמי: מהפכה מוכרחת, כי שתיים מהפכות הן: האחת בעל פה — הדיבור העברי השלם; האחרת בכתב — הניקוד העברי השלם. מזלה של המהפכה הראשונה, שאלה שפתחו בה היו תלויים ברצונם, שראו אותה רצונה של ההיסטוריה, ובהחלטתם, שאילו הוצרכו אליעזר בן יהודה וכמותו אישורה של סמכות, כדרך שנוקק לו עתה הניקוד העברי, ודאי היו שומעים מיני הצעות ששמענו עתה, על הצורך במחקר מעמיק וכדומה, וכל עצמה של החלטתם ודרכם לדרוש אותה הלכה למעשה הייתה נגדרת, כדרך ההגדרה ששמענו עתה, כאימפרסיוניזמוס. אבל אפשר שהסמכות, המצויה עתה, אין כוחה לחולל כמהפכה המוכרחת, הרי רווח והצלה יעמדו ממקום אחר — תקום תנועה מחוצה לאקדמיה ותחוללה והיא תצלה, כי, בעצם, לא חדשה תברא — היא תחדש חיבה, שנתנסתה במרוצת הדורות, שכל שאהבו ביותר, ניקדו: את החומש, את סידור התפילה, את המחזור, את השירה, ובדור אחרון ספרי ילדים. ובקום ההתעוררות לפתור את הבעיה האורגנית, המהותית, אף הבעיה המיכנית, הטכנית, תיפתר. ואשר לריבוי ההצעות שהבאנו לפניכם — בעניין גדול כזה לא יתמיה ריבוי השיקולים, וביותר שרוב חברי הוועדה, שבאו בהצעות ניקוד, עודם מאמינים, כנראה, בדרך ביניים. אם דעתכם נוטה לבחירת ועדה חדשה, יאא כך, אך ככל המשוער אף היא תגיע לפליאטיב חדש, ופתרונה לא יהא פתרון, והתביעה לפתרון החותך והמכריע תעמוד בעינה ותדריך את מנוחתנו, וכדין תדריכנה.

הא' שלי: למרבה הצער, הוגשו הצעות הוועדה למליאה הגשה לאקונית, בלא דברי הסבר מסכמים ואף בלא דוגמאות מתאימות. מכאן הרושם, שהדעות בוועדה מחולקות כמספר ההצעות ולא נמצאו ביניהם אפילו שני שותפים לדעה אחת. אך זוהי בבואה מעוקמת של פני הדברים לאמתם.

המתבונן יראה, שהוועדה מחולקת לפי אותם הקווים השניים, החותכים את סלע המחלוקת מאז ומקדם. חלק אחד של הוועדה, והוא הרוב המכריע, טוען לכתיב אחד ויחיד,

שיש בו כדי סיפוק כל צורכי ההגייה, והוא הניקוד, שיריבו היחיד, הבא אף הוא לספק את כל הצרכים, הוא הכתיב ה"מאית", שהציע רוב הוועדה הקודמת. החלק האחר של הוועדה לקיום שני כתיבים זה בצד זה — אחד לכתבי קודש ושירה והוא מנוקד, ואחד לדברי חולין, והוא כתיב מלא למחצה.

הטוענים לניקוד יודעים, שאין הדבר ניתן להגשמה מלאה מיד ובבת אחת. תנאים טכניים ושיקולים תקציביים מעכבים. ויש הכרח בתקופת מעבר ובאמצעי מעבר. על כן יש בהם המציעים לאקדמיה, שתפעיל מלוא כוח השפעתה על מוסדות המדינה ורשויותיה, להרחיב במידה המלאה כשאפשר את לימוד הניקוד והשימוש בו בבתי-הספר עד גיל הבגרות, ולהטיל חובת ניקוד חלקי פרסומים הרשמיים, בשלטים ובמודעות וכיוצא באלה, ניקוד שאינו משנה דמותה של המלה, אלא מסייע לקריאה ולהגייה בכל מקום שיש לטעות בהן. ועל מידת החלקיות הזאת, שאינה שאלה עקרונית, אלא פדגוגית-טכנית בלבד, נחלקו הדעות, שלפי דעתי אפשר היה בעיון נוסף לאחדן. בעלי דעה זו רואים בקיום כתיב שני — מלא למחצה — גורם מפריע ומרבה מבוכה.

אלה פני הדברים. אילו היינו אנשי מעשה, היינו נאחזים בצד השווה שבשני הקווים הראשיים, ואומרים: הרי לכל הדעות — אפילו לדעת חסידי שני הכתיבים — יש כתיב אחד שהכול מודים שיש לקיימו עוד, וממילא ללמדו, הכתיב המנוקד. מדוע לא נשתמש בו בכל מקום שניתן לעשות זאת? מדוע לא יהיו פרסומי הרשות, והשלטים והמודעות מנוקדים, ניקוד מלא או חלקי, שהוא ודאי ברור יותר ושלם יותר מן הכתיב המלא שאינו מלא ואינו עונה אלא למיעוט של צרכי הגייה?

עד שאנו עוסקים — זה עשרות שנים — בוויכוחים אקדמיים, ועד שאנו מושיבים ועדות אי אישים לעריכת מחקר — לעשר שנים נוספות — מעשי ידנו טובעים בים. הלשון נהרסת והולכת משנה לשנה, מיום ליום. כמה דיאלקטים עבריים מחמת חוסר ניקוד כבר יש לנו כיום? כמספר הגלויות וקהילותיהן. רוב גדול ביישוב מבטא כל מלה שנייה בשיבוש פוניטי. נעשה משהו כדי להציל מן הדלקה מה שניתן עוד להציל.

אני מאמין שמוסדות המדינה ייענו לקריאה, אף יקבלו עליהם מעמס תקציבי מסוים למטרה זו. יש משרדים המנסים לעשות זאת על דעת עצמם ובשיטות משלהם. ואין לי ספק שהציבור בכללו יחזיק לנו טובה על המעשה הזה, ואין צריך לומר, — העולה החדש הדופק על פתחי האולפנים ורבבות האנאלפביתים המקבלים באהבה את פני המתנדבים והמתנדבות ללמדם עברית. מדוע לא נעשה זאת?

הא' בן-יחיים: עד עכשיו לא חיוויתי דעתי בשאלה, אלא הבאתי לפני המליאה דו"ח מעבודת הוועדה. ביקשתי לומר משהו לגוף השאלה, והנה הא' סדן ושלי הקלו עליי את המלאכה. הם אמרו את עיקר הדברים שרציתי להשמיע. אקצר אפוא. נכון שהוצעו למעשה שתי דרכים, ונראה לי, שיש שלושה עניינים עקרוניים, הטעונים החלטת המליאה:

ענין א): האם יהיה כתיב אחד? הילד בבית-הספר וכל אדם ילמד תמונת מלה אחת. זוהי תביעת המורים, תביעת הא' שלי, סדן ובן-נון, וגם אני מצטרף לה באופן עקרוני.

ענין ב): מה יהיה הכתיב האחד — מנוקד, בלתי מנוקד? לדעתי זה צריך להיות כתיב מנוקד (מה סוג הניקוד — על כך אפשר ואפשר לדון). שלושה אנשים מציעים כתיב מנוקד: הא' סדן, שלי ובן-נון. יש אחרים המציעים כתיב זה — אבל בהקלות. לדעתי אין המליאה היום יכולה להחליט אלא על השאלה העקרונית; אם תחליט המליאה בחיוב, יהא צורך לעבד הצעה מפורטת.

עניין ג): היהיו שני כתיבים, המנוקד והאחר, ושניהם מוגדרים בכלליהם? — נוסף על שלוש ההצעות האמורות יש הצעה לדחות את העניין בכללו.

הא' מלצר: אני מדבר על הגדרת תפקידה של הוועדה העתידה לקום. הואיל ויש לנו שני מיני כתיב — הוועדה מתבקשת לדון על קירוב שני מיני הכתיבים הללו.

הא' בן-חיים: יש אפוא ארבע הצעות. לאחר שנתלבן הדבר, המליאה צריכה לומר את דברה בכיוון מסוים, ואם לא תספיק שעתה היום, תוקדש לכך ישיבה מיוחדת. אני חושב, שלא כדאי לכנס ישיבה מיוחדת לדיון נוסף. בישיבה זו לא תעלה הצעה אחרת, למה לנו אפוא ליגע אנשים?

הא' ייבין: אני מבקש לזכור שהצעתי, שלפי שעה אין מה לעשות, ובאופן אוטומטי מאשרת המליאה את הצעת הכתיב הבלתי מנוקד.

הא' בן-חיים: לא באופן אוטומטי.

הא' גרינברג: באשר להצעת הוועדה — לשימוש בניקוד — איננו דנים, מה צריך להיות הניקוד. עניין הניקוד היא שאלה טכנית. אני מציע, שהאקדמיה תחליט על ניקוד והיא צריכה להחליט כיצד לבצע. יש עתה ניקוד חלקי במכונות.

הא' בן-חיים: זה עומד לדיון.

הא' גרינברג: אל נדבר על עניין שני הכתיבים. השאלה העיקרית, אם במובן טכני אפשר לגשת עכשיו לביצוע.

הא' שלי: עוררו כאן את השאלה הטכנית. ראוי שנדע, כי העיתון המנוקד ניקוד חלקי, "אומר", מסודר במכונת ליינוטייפ רגילה, שנוסף לה מתקן מיוחד למטרה זו, וההפרש בהספק שבינה לבין המכונה המסדרת בכתיב מלא — הפחתה כדי 50%. וידוע לי, שאפשר לשכלל מתקן זה, כדי שיאפשר באותו אופן ניקוד מלא. ויש גם מי שעמל בתכנית של מכונה מיוחדת לכתיב מנוקד, וזו אמצאה, שיש בה עניין רב גם לעמים אחרים ביבשת אסיה — כמו הערבים, הפרסים והסינים — והסידור בה לא יגדיל את המעמס הפיסי והכספי יותר מן המידה הדרושה לסידור לפי שיטת הווקאליזציה של הכתיב, המקובלת בלשונות אירופה ושהוצעה עליידי הוועדה הקודמת.

הא' מדן שואל את מר שלי בעניין המכונה: האם תוכל מכונת פלאים זו לנקד, בלי שיוכן כתביד מנוקד בידי אדם? ואם לא — מניין ידעו כל מיליוני הכותבים לנקד?

הא' מורג: (א) מי ינקד את כל המלים? (ב) ספק, אם אנו מקילים על העולים החדשים. יהיה עליהם ללמוד סימנים נוספים.

הא' בן-חיים: אני מבקש מן המציעים ניסוח הצעותיהם בכתב. אביאן להצבעה לפי מידת כוללותה של כל הצעה. אביא אפוא את ההצעות להצבעה.

1) הצעת הא' מדן: "האקדמיה דוחה כל עיסוק בבעית תיקון הכתיב בזמן הקרוב".

(2) הצעת הא' ייבין: "מפני ריבוי ההצעות, שכל אחת מהן פותרת את הבעיה פתרון חלקי, מחליטה מליאת האקדמיה, כי עדיין לא הגיעה השעה להחלטה מחייבת בעניין הכתיב. יחד עם זאת מחליטה האקדמיה כי לגבי כתיב מחוסר ניקוד מחייבות החלטותיו של ועד הלשון, שנתפרסמו בכללי הכתיב הבלתי מנוקד בשנת תש"ט".

ה צ ב ע ה : בעד ההצעה — 4

נגדה — 10

ה הצעה נדחתה.

הא' בן-חיים: הצעת הא' קוטשר כוללת שני חלקים:

(א) אין היום מקום לדון בהצעות שהובאו לפני המליאה — חלק זה אינו מביא להצבעה, משום שהוא נדחה ממילא בהצעה מס' 1. אני מביא אפוא להצבעה את חלקה השני:

(3) (ב) המליאה מחליטה להרכיב ועדה חדשה, שתדון בכל הבעיה מבראשית אגב איסוף כל החומר, עריכת מחקרים וניסויים.

ה צ ב ע ה : בעד ההצעה — 3

נגדה — 9

ה הצעה נדחתה.

הא' מורג: אני רוצה להעיר שמן ההכרח הוא, שתיקבענה הנחיות לוועדה. אחרת לא יוכלו חברי הוועדה לעבור.

הא' מלצר: קודם כול צריך להחליט, אם יהיה כתיב אחד או שניים; ואם יוחלט על כתיב אחד — איזה?

הא' בן-חיים: מר מלצר צודק. מר מורג, מה אתה מציע?

הא' מורג: יש לדחות כל הצעה הבנויה על שימוש בסימני הניקוד. על הוועדה להביא לפני המליאה הצעה הבנויה על פישוט כללי הכתיב חסרי-הניקוד. הניקוד ישמש כפי שהוא משמש עד כה.

הא' בן-חיים: המליאה זה עכשיו החליטה להמשיך את העיסוק בשאלת תיקון הכתיב. ופירושה של החלטה זו היא העמדת ועדה חדשה, אלא שהוועדה החדשה מן הדין שתקבל הנחיות, באיזה כיוון עליה לבקש את הפתרון. אם איננו רוצים לחזור על מה שהיה בעניין הכתיב עד עכשיו.

מדברי הא' מלצר ומהצעת הא' מורג משתמע, כי כוונתם להנחיה, שהוועדה, בהכנת הצעתה, תביא בחשבון קיום שתי שיטות כתיב: הכתיב המנוקד והכתיב הלא-מנוקד. אני מביא זאת להצבעה:

(4) מי בעד זה, שהאקדמיה תיתן לוועדה שתקום הנחיה לעבד הלכות בכתיב העברי, שיהיו בו גם להבא שתי שיטות — הכתיב המנוקד והלא מנוקד?

ה צ ב ע ה : בעד ההצעה — 11

נגדה — 4

נמנעו — 4

הוחלט: הוועדה שתוקם תכין הצעת הלכות לכתיב העברי, שיהיו בו שתי שיטות: המנוקד והבלתי-מנוקד.

הא' גרינברג: אם כן צריך לנסח, שהוועדה צריכה לדון רק כפי ההנחיה הזאת. זאת אומרת: אי אפשר להביא הצעה אחרת.

הא' בלאו: האם לא כדאי, שהמליאה תיתן הנחיות לוועדה, אם מותר להכניס שינוי בשיטת הניקוד? אם כן, נראית לי ההנחיה, הכלולה בהצעה 5 מהצעות ועדת הכתיב, שהוגשו לישיבה זו.

הא' איתן: בהצעת הא' מורג הייתה התוספת בדבר פישוט כללי הכתיב חסר-הניקוד של ועד הלשון. ה"ר הקדים להצבעה את החלק הכולל יותר שבהצעה. עכשיו אולי ראוי להצביע, אם על הוועדה לפתח כללים על יסוד עקרונות ועד הלשון לכתיב חסר-ניקוד.

הא' בן-חיים: אני מתנגד לכך. לא נדון בפרטים. ברגע שאנו דנים על כתיב ועד הלשון, אנו נכנסים לפרטים. כל הדברים האלה צריכים דיון תחילה בוועדה. המליאה דחתה פתרון אחד, יהא זה מנוקד או בלתי מנוקד. הוועדה שתקום צריכה להתחשב בהנחיות המליאה ולראות, אם היא תוכל למלא אחריהן.

הא' מלצר: האם מותר להוסיף הנחיה לוועדה? הואיל והוחלט על שני כתיבים — ההנחיה תהיה: הן בניקוד והן בכתיב חסר הניקוד יש להכניס שינויים, כדי להקל על הקשיים שבמעבר מזה לזה.

הא' בן-חיים: איני יכול להעמיד את הצעתך להצבעה מן הטעם שאמרת. הוועדה שתקום תשמע גם את הצעתך, ותעיין בכל שאר ההצעות שהוצעו כאן. אנו באים להרכבת הוועדה. אני מציע, שתהיה של חמישה חברים.

הא' שירמן: הייתי חבר העדה הראשונה, ואינני רוצה בשום אופן להיות בוועדה החדשה.

אני רואה הכרח, שישתתפו בה שלושת המציעים הצעות כאן והם הא' מורג, מלצר וקוטשר.

בהצבעה חשאתי נבחרו לוועדת הכתיב הא' בלאו, ייבין, מורג, מלצר, וקוטשר.

ב. הא' איתן: הודעת הסיכום של שמות העופות נשלחה ביום ח' בתמוז תשכ"ג, ואיש מחברי האקדמיה לא ערער על השמות המוצעים בה. נתקבלו הערות מבעלי-מקצוע וממזכירי האקדמיה, והוועדה החליטה, אחרי דיון בהן, לשנות ערכים אחדים והודיעה על השינויים האלה בהודעה הנוספת מכ"ט בשבת (סעיף 2). הרשימה כולה — חוץ מן השמות עיט ונשר וצירופיהם, שיידונו בנפרד — עומדת לאישור המליאה בלא דיון.

הא' ברגרין: משום מה שינו אלכסנדרוני לאלכסנרי?

הא' איתן: לקיצור השם.

הצבעה: בעד אישור רשימת שמות העופות הצביעו הכול. אושרה רשימת שמות העופות (חוץ מן השמות עיט ונשר וצירופיהם)¹.

1 הרשימה מתפרסמת בכרך זה, עמ' 21—37.

ג. הא' איתן: הודעת הסיכום של מונחי כדור־יעף נשלחה ביום כ"ד בכסליו, ואיש לא ערער על המונחים המוצעים בה. הרשימה מובאת לאישור המליאה בלא דיון.

בהצבעה אושרה רשימת מונחי כדור־יעף
פה אחד¹.

הא' איתן: א) הנדסת הקרקע: המילון אושר בישיבה נ"ה של מליאת האקדמיה. ועדת האישורים של הוועדה המרכזית למונחי הטכניקה מבקשת אישור לשינוי בערך אחד:

מתקנת־ערבוב mixing plant
[במקום: מתקן ערבוב] Mischanlage

ב) ביוב: המילון אושר בישיבה נ"ח, חוץ ממונח אחד, שהיה טעון בירור נוסף בוועדה. עתה מתבקשת המליאה לאשר:

תִּרְרַת בָּצָה sludge cake
Schlammkuchen

בהצבעה אושרו פה אחד המילואים הנ"ל
למילון למונחי הביוב ולמילון למונחי
הנדסת הקרקע².

הישיבה השישים ואחת

ביום הרביעי, כ"ד באייר תשכ"ד, בשעות 2.30—6 אחה"צ, בבית האקדמיה בירושלים

הנוכחים: החברים האדונים בלאו, בן־חיים, בן־נון, בנעט, ברגרין, גרינברג, טורי סיני, מלמד, סדן, קוטשר, שירמן.

החברים היועצים האדונים זידל, לייבל, קרוא, שבטיאל.

המנהל האמרכלי הא' מנור.

המזכירים המדעיים האדונים איתן, אסטרחן, דותן, מדן, סומך.

הצטדקו על היעדרם: האדונים אורבך, דיקמן, הלקין, ייבין, מורג, מלצר, עגנון, פרץ.

האדונים אברמסון, אירמאי, ולנשטיין, יינן, מירסקי, רבין, ריבלין, שלונסקי בחו"ל.

סדר היום: א. הודעת ועד הפרסומים

ב. אישור מונחים: המילון למונחי הבטון

ג. " " רשימת מונחי הזואולוגיה, פרק ד': שמות דו־חיים

1 הרשימה מתפרסמת בכרך זה, עמ' 68—71.

2 המילון למונחי הביוב וההתקנה התברואית יצא בסדרת המילונים המקצועיים (מס' ח) בשנת תשכ"ה.

המילון למונחי הנדסת הקרקע עתיד לצאת עם המילון לתורת הקרקע בסדרה הנ"ל.